

МЕТОДОЛОГИЯ НА КОРЕЛАЦИОННО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕЦА ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ, ИЗУЧАВАЩИ РЕЛИГИЯ „ХРИСТИЯНСКО ВЪЗПИТАНИЕ И ЦИФРОВИ МЕДИИ“

Магдалена Маринова Легкоступ

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

METHODOLOGY OF CORRELATION STUDY OF CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE STUDYING RELIGION „CHRISTIAN SCHOOLING AND DIGITAL MEDIA“

Magdalena Marinova Legkostup

University of Veliko Tarnovo “St. Cyril and Methodius“

*Авторът изразява своята благодарност на научен проект ДН 05/2016. „Дигитални компетенции и медиаобразование в предучилищна и начална училищна възраст (2016–2019)“ за подкрепата, осигурена за настоящата статия

Abstract: This scientific paper sets out to present the methodology of an upcoming research to explore the effect and frequency of digital media use on Christian education of children of primary school age studying religion. It serves to create a reliable toolbox to provide information on the effects of both the frequency and form of digital media usage among these pupils, providing data on their correlation with the level of Christian upbringing.

Keywords: frequency digital media usage, form of digital media usage, Christian upbringing, correlation

Съвременните деца растат в силно технологизирана среда и на фона на постоянно развиващите се дигитални технологии, които оформят и преструктурират моделите на социална взаимозависимост и всеки аспект от нашия личен живот. Същевременно социалните фактори и механизми на въздействие стават все по-разнообразни и „все по-трудно могат да бъдат контролирани с възпитателни цели от една отделна институция.“ [1, 18]. Във връзка с възпитанието на децата е особено важно формирането на отговорно отношение и поведение на възрастните, което изисква професионални отговори и коментари на редица въпроси на възпитанието и социалната превенция, поставяни ежедневно в съвременната социализираща среда и в т.н. медийно пространство. Терминът „медии“ включва както традиционните медии като телевизия, филми, радио, музика и печатни публикации, така и широка гама от все по-взаимосвързани, интерактивни, по-нови форми на комуникация, повечето включващи Интернет. Дигиталните технологии предлагат реални възможности за размисъл върху ценностите и посоката. Postman пише: „Всяка среда, като самия език, дава възможност за уникален начин на дискурс, като предоставя нова ориентация към мислене, изразяване, чувствителност.“ [2, 70]. В светлината на това разбиране за използването на цифровите медии, религиозните педагози трябва да бъдат загрижени как дигиталната среда оформя личностите на децата и каква е връзката между тяхната християнска възпитаност, от една страна, и честотата и формата на използване на цифрови медии, от друга. Настоящото изследване търси отговора именно на този въпрос.

Начинът на влияние на използването на цифрови медии по отношение на добродетелите, характерни за християнското възпитание, е все още сравнително непознат. Ето защо изследванията в тази конкретна област са необходими за разбирането на непрекъснато променящия се дигитален свят, който мнозина приемат безкритично. Чрез това изследване се поставя само основата за разбирането на тази потенциална връзка без претенции за осигуряване на изчерпателни резултати, като се признава, че в тази посока са необходими още много проучвания. То по-скоро служи за по-доброто изясняване на въпросите, които могат да бъдат зададени и инструментите, които могат да бъдат използвани от християнските педагози.

При поставяне на този изследователския проблем е важно да се отбележи бързия растеж в разпространението и използването на цифровите медии. Статистиката демонстрира нарастващото възприемане на дигиталните технологии като част от ежедневието – дори за най-малките. От друга страна, е необходимо да бъдат уточнени основните акценти на християнското възпитание като корелационен субект на педагогическото изследване.

Когато се разглежда връзката на цифровите медии и християнското възпитание, е очевидно, че правилното разбиране на тези взаимоотношения не е лесна задача и изследването се натъква на сериозни ограничения, изискващи неговото надграждане и разширяване. От една страна, християнското възпитание се разбира като процес на израстване в Христа или като непрекъснато християнско усъвършенстване. [3, 61] От друга, цифровите медии пък представляват голямо разнообразие от дигитални форми. По същество евентуалната връзка между християнско възпитание и използване на цифрови медии от децата, изучаващи религия в началното училище, се представя като педагогически проблем, обуславящ правилното разбиране на влиянието между тези две изследвани характеристики.

Затова изборът на методология на изследването е изключително важен с цел да се създаде подходящ научен инструментариум, който да бъде адекватно администриран, а данните анализирани, за да се види дали и доколко е налице корелация между християнското възпитание и използването на цифровите медии сред изследваната група. Основните компоненти в изработване на методологията на научното изследване са: общо представяне на неговия дизайн, респонденти, извадка, граници, ограничения, инструментариум и етапи на изследването.

Общо представяне на дизайна на научното изследване

Изследването използва двусъставно количествено проучване, за да определи най-добре потенциалната зависимост между християнско възпитание и честота и форма на използване на цифрови медии от деца в начална училищна възраст, изучавали религия. Според Красимир Калинов едно корелационно изследване изследва степента, в която разликите в една характеристика или променлива са свързани с различията в една или повече други характеристики или променливи. „Корелацията съществува, ако, когато се увеличи една променлива, друга променлива се увеличава или намалява по някакъв предвидим начин.“ [4, 185] Освен това, в изследване за корелация изследователят събира данни за две или повече характеристики за определена група хора, при което данните отразяват конкретни измервания в рамките на въпросните характеристики. [5, 241] Това проучване търси потенциална, корелативната връзка между християнската възпитаност на децата от начална училищна възраст и използването на цифрови медии както по честота, така и по форма.

Скала за християнска възпитаност

В първата част на това конкретно изследване в количествения въпросник за установяване на първата характеристика на извадката се използва доказан, тестван инструмент: Scale Maturity Faith. Скалата на християнска възпитаност „Scale Maturity Scale“ (FMS) първоначално е разработена през 1993 г. от Peter L. Benson, Michal J. Donahue и Joseph A. Erickson като критерий-базиран инструмент, формулиран чрез назоваването на осем основни измерения на християнската възпитаност и тридесет и осем показателя за тези измерения, с помощта на няколко експертни групи. Вместо да измерва наличието на вяра, FMS се фокусира върху „степента, до която човек олицетворява приоритетите, ангажиментите и перспективите, характерни за живата и трансформираща се в живота вяра, така както те са разбирани в християнската традиция.“ [6] Ето защо в този модел вярата е начин на живот, а не просто познаване или придържане към религиозна доктрина, догма или традиция. Тъй като тук не се набляга на лична религиозност, вярвания и богослужбени практики, а на процеса на духовно развитие или религиозна възпитаност, която се проявява в ежедневието, скалата е изключително подходяща за прилагане в контекста на светското училище. Чрез използването на FMS в първата част от проучването изследване се стреми да измери нивото на християнска възпитаност на анкетираните.

Измерване потреблението на цифрови медии

Втората част на проучването се фокусира основно върху вторичната характеристика на извадката: честота и форма на използване на цифрови медии. Потреблението на цифрови медии отдавна вече е част от ежедневието дори на най-малките. Тъй като голяма част от децата имат достъп до някаква форма на онлайн комуникация, не само чрез компютри, но и чрез мобилни телефони и смартфони, те получават достъп до Интернет по всяко време.¹ Използването на цифрови медии в начална училищна възраст представлява интерес, защото „природата на употребата на Интернет се е променила драматично – от стационарни връзки, свързани със споделените настолни компютри в дома, към постоянно свързаните връзки, които се движат с потребителя през целия ден“². С оглед на това, разбирането на навиците на децата по отношение използването на цифровите медии в светлината на християнското възпитание е важно за съвременната религиозна педагогика.

Респонденти³ и анкета (формуляр)

Тъй като това проучването има за цел да разбере връзката между християнското възпитание на децата от начална училищна възраст и тяхното потребление на цифрови медии, като респонденти са избрани учениците от следните училища:

- ОУ „Бачо Киро“, гр. Велико Търново (100 ученици)
- Начално училище „Св. Кл. Охридски“, гр. Кюстендил (40 ученици)
- Основно училище „Св. Св. Кирил и Методий“, гр. Кюстендил (80 ученици)
- Шесто Основно училище „Св. Паисий Хилендарски“, гр. Кюстендил (80 ученици)

В целевата група са включени ученици, които посещават общински, неспециализирани училища и изучават религия под формата на ИУЧ, ФУЧ или клуб. Това са момчета и момичета от начална училищна възраст. Извадката за проучването е избрана чрез подбор на участващите училища, в които традиционно се провежда обучение по религия. Общият брой на респонденти в четирите училища е 300 ученици. Като се има предвид общия брой на анкетираните, размерът на извадката осигурява достатъчен брой за изследване въз основа на калкулатора на размера на извадката⁴, тъй като са необходими минимум 269 ученици за доверителен интервал +/- 5.

Граници на изследването

Резултатите от изследването се ограничават до изучаването на потреблението на дигитални медии и християнска възпитаност на децата, изучаващи религия (на възраст от 7 до 9 години) в общообразователни общински, неспециализирани училища.

Ограничения

Резултатите от това изследване и обобщенията от изследването се отнасят само за учениците в избраните училища.

Инструментарий

Провеждането на проучването се състои от две отделни анкети, в които се използват отговори от затворен тип, за да се определи дали има или не корелация между християнската възпитаност на изследваните деца и честотата и формата на потребление на цифрови медии. Двусъставното проучване събира демографска информация, както и количествени данни, свързани с използването на цифровите медии, за да се намери потенциална връзка с тяхната християнска възпитаност, определена от FMS. За да се запази количествената автентичност и да се осигурят точни резултати, се използват затворени въпроси (Вж.: Приложение 1). Количественото изследване се извършва в онлайн формат, като се използва „Google Forms“ и учениците с помощта на своите учители и /или родители осъществяват достъп до анкетата чрез Интернет. FMS е променена и обработена с цел постигане на достъпност спрямо възрастта на изследваната целева група. Към това количествено проучване е прибавена и втора анкета, в която учениците имат възможност да избират от предварително зададени отговори. Втората част на изследването цели да разбере колко често децата използват цифровите медии, кои устройства се използват най-много и до каква информация се достига. Използвайки FMS като основа, изследването се стреми да проучи влиянието на цифровите медии върху християнското възпитание в начална училищна възраст. Християнската възпитаност се изследва едновременно с проучването за честотата и формата на използването на цифровите медии.

Изследване на честота и формата на използване на цифровите медии

Въз основа на подобно проучване, специално свързано с употребата на смартфони от тийнейджъри от Pew Research, е създаден инструмент, който да помогне да се определи честотата и формата на използване на цифровите медии от децата в начална училищна възраст.

Етапи в осъществяването на изследването

Първоначално са проведени изследвания, за да се създаде по-ясна визия относно изследваните характеристики: християнско възпитание и потребление на цифрови медии от децата в начална училищна възраст, като са проучени съвременни научни ресурси, даващи основата на изследването в теоретичен план.

След избора на корелационното изследване като най-полезно, се формулира адекватен на изследователския инструментариум проблем: какво влияние, ако има такова, има честотата и формата на използване на цифровите медии върху християнското възпитание на децата в начална училищна възраст? Този въпрос изисква честотата и формата на потребление на цифрови медии да бъдат сравнени с християнското възпитание на анкетираните, като се търси потенциална зависимост между двете променливи.

Скалата на християнска възпитаност „Scale Maturity Scale“ (FMS) е избрана за подходящ вариант за първата анкета като част 1 от инструменталното осигуряване поради нейното добро качество и ползите от прилагането на доказан тестван инструмент (вж.: Приложение 1)⁵.

Част 2 на научния инструментариум на изследването включва необходимостта от разбиране на честотата и формата на употребата на цифровите медии сред децата в начална училищна възраст, за да се направи правилна оценка на възможната корелация между двете променливи. Използвани са въпроси от проучване, озаглавено „Pew Internet: Teens“⁶, като са променени, за да отговарят на целите на това изследване (вж.: Приложение 2)⁷.

След изготвянето на анкетите и уточняване на формата на попълване, следва предприемане на стъпки за администриране на проучванията в избраните училища. За правилното използване и изпълнение на инструментариума се предприемат следните действия.

1) Администрацията от всяко училище осигурява разрешение за достъп до учениците за целите на изследването. Тъй като проучванията се провеждат в учебно време от учители, то е необходимо да се получи административно одобрение. Разрешението се постига чрез устно договаряне между изследователския екип и администрацията на всяко училище.

2) Анкетите като инструмент на проучването се прехвърлят в приемлив онлайн формат. Както беше споменато по-горе, използват се Google Forms като подходящ онлайн формат за събиране и анализ на данни. Използването на онлайн формат позволява попълване на анкетите не само в класната стая, но и вкъщи.

3) Преди организиране на онлайн управлението на проучването се прави официално представяне на изследването. Разпространява се документа „Писмо до родителите“ (вж.: Приложение 3) до всички участващи ученици предварително. Въпрос на уважение е да се информират родителите за такова проучване. Едва след получено съгласието на родителите учениците могат да попълнят анкетите. За да има бърз и ефективен начин на съгласие, Google Документи може да се използва за създаване на формуляр за разрешение за родители, който след това да се изпрати по имейл на родителите на учениците от начален етап, изучаващи религия, във всяко от четирите училища.

4) Във всяко училище изследването се администрира по начин, по който е одобрен от училищното ръководство. Учителите, които ще бъдат ангажирани с попълването на анкетите от учениците от начален етап, изучаващи религия, се уведомяват писмено (вж.: Приложение 4). Всяко училище помага в разпространението на изследването в различни контексти в течение на няколко дни, за да се завърши събирането на данни.

Добре би било анкетите за проучване на отношението между християнска възпитаност и честота и форма на потребление на дигитални медии да се публикуват на училищния сайт. В този случай публикацията съдържа кратко представяне на проекта, следвано от линкове за попълване на анкетите с учениците от 2., 3. и 4. клас, изучаващи религия. Декларира се, че анкетите са анонимни и се поставя крайната дата, до която могат да бъдат попълвани.

С оглед пестене на време може да се организират специални срещи за инструктаж на учениците, след което те да попълнят анкетите, например, в компютърната зала на училището, разполагаща с Интернет. Учениците могат да попълват анкетите онлайн и от дома си под надзора на родител (настойник).

При попълването на анкетите е важно на децата да се оказва помощ в случай, че имат някакви питателни относно въпросите и предложените за избор отговори. Учениците трябва да попълнят цялата анкета. Важно е да бъдат мотивирани да отговорят на всички въпроси. Добре е достъпно да се обяснят целите на проучването и да се подчертае колко важно е да се отговаря открито и сериозно на зададените въпроси, както и, че няма верни и неверни отговори. Необходимо е учителят или родителят да бъде на разположение за всякакви техни питателни и проблеми, възникнали при попълване на анкетата.

Накрая, след приключването на всички проучвания, данните първоначално се анализират в Google Forms. След това резултатите се експортират в Excel, за да се намерят необходимите корелационни коефициенти с цел да се разбере връзката между използването на цифровите медии и християнската възпитаност на учениците от начална училищна възраст, изучаващи религия. На този етап изследването прилага статистическите методи, използвани от Matthew Dixon в научното му изследване „Digital media use and adolescent christian formation“⁸.

Реализирането на тази методология предстои в началото на учебната 2019-2020 година. Обработените данни ще залегнат в следваща научна публикация, която ще даде отговор на поставения въпрос: как в действителност съвременната дигитална среда и използването на новите интерактивни технологии вли-

яе на нивото на християнска възпитаност още от най-ранна училищна възраст.

Актуалните измерения на резултатите от взаимодействие на характеристиките християнска възпитаност и честота и форма на потребление на цифрови медии от учениците в начална училищна възраст, изучаващи религия, биха помогнали в осъществяването на адекватни педагогически подходи. В това отношение връзката училище – религиозни институции – семейство в дигитална медийна среда тепърва може да се развива, като информационните технологии се включат активно в християнското възпитание, морала и културата на учениците.

References:

1. Проданов, В. От модерна към постмодерна ситуация в морала и социализацията на децата и младежта. // Морал и социализация на децата и младежите в България : Трета национална конференция по етика, Изд. на БАН. Институт за филос. изследвания. Секция „Етика“, София, 2006. ISBN - 954-775-676-1; 978-954-775-676-2. COBISS.BG-ID – 1243149028
2. Sherry Turkle, *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Philadelphia: Perseus, 2011.
3. James R. Estep and Jonathan H. Kim, *Christian Formation*. Nashville: B & H, 2010.
4. Калинов, К. Статистически методи в поведенческите и социалните науки. Издателство: НБУ, София, 2013.
5. Paul D. Leedy and Jeanne Ellis Ormrod, *Practical Research: Planning and Design*, 10th ed. Harlow, England: Pearson, 2012.
6. P. L. Benson, M. J. Donahue, and J. A. Erickson, “The Faith Maturity Scale: Conceptualization, Measurement, and Impirical Validation,” in *Research in the Social Scientific Study of Religion*, ed. M. L. Lynn and D.D. Moberg (Greenwich, CT: JAI, 1993), 5:1-26.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. Анкета за ниво на християнска възпитаност – адаптация на Scale Maturity Maturity (FMS)

Маркирайте само един отговор за всеки въпрос. Бъдете колкото е възможно по-честни, като отговорите колко вярно е наистина, а не колко вярно бихте искали да бъде:

1 = не; 2 = по-скоро не; 3 = рядко; 4 = понякога; 5 = често; 6 = по-скоро да; 7 = винаги

1. Загрижен съм за бедните.
2. Знам, че Исус Христос е Син Божи и Спасител.
3. Познавам и спазвам Божиите заповеди.
4. Помагам на другите с християнски съвети.
5. Критикувам другите. 6. Помагам на нуждаещите се.
7. Знанията ми по религия ми помагат да различавам доброто от злото, правилното от неправилното.
8. Опазвам природата.
9. Чета Библията за деца.
10. Не се харесвам.
11. Всеки ден виждам доказателства, че Бог съществува.
12. Грижа се за физическото си здраве.
13. Стремя се да бъда честен и справедлив.
14. Търся възможности да се усъвършенствам и да ставам по-добър.
15. Отделям време за молитва.
16. Мисля, че всеки човек трябва да полага усилия, за да има мир.
17. Приемам хората с различна от моята вяра.
18. Чувствам лична отговорност за намаляване на болката и страданието в света.
19. Като пораствам, моето разбиране за Бога се променя.
20. Чувствам се претоварен от отговорностите и задълженията, които имам.
21. Отделям от моето време и неща, за да помагам на други хора.
22. Подкрепям равенство на жените и малцинствата.
23. Чувствам присъствието на Бога в отношенията ми с другите хора.
24. Животът ми има цел и е изпълнен със смисъл. 2
5. Не разбирам как един любящ Бог може да позволи толкова много болка и страдание в света.
26. Вярвам, че трябва да изпълнявам Божиите заповеди.

27. Убеден съм, че мога да се справя с всеки проблем.
28. Загрижен съм за намаляването на бедността.
29. Опитвам се да преценявам проблемите по християнски.
30. Вярвам, че Господ Исус Христос се грижи за мен.
31. Разговарям с други хора за християнската вяра.
32. Животът ми е изпълнен с тревоги и безпокойство.
33. Показвам любов на хората, които срещам.
34. Вярвам, че Бог ме ръководи.
35. Не искам Църквата да се занимава с проблемите на обществото (с политическите проблеми).
36. Харесва ми да се моля заедно с другите.
37. Мисля, че християните трябва да създават разбирателство и хармония между народите в света.
38. Красотата на Божието творение, която виждам в природата, ме прави по-добър.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. Анкета за честота и форма на използване на дигитални медии

1. Колко часа на ден средно имаш достъп до дигитални устройства? – 0-2 часа; 2-4 часа; 4-6 часа; 6-8 часа; 8+ часа
2. Имаш ли Android, iPhone или друго устройство, което е мобилен телефон? – да; не; не знам; отказ
3. Имаш ли настолен или преносим компютър? – да; не; не знам; отказ
4. Имаш ли таблет? – да; не; не знам; отказ
5. Твоят мобилен телефон е смартфон. – Да, смартфон; Не, не е смартфон; Не съм сигурен / Не знам; отказ
6. Класирай употребата на дигиталните устройства от най-често използваната до най-малко използваната. Подреди ги от 1 до 4, като 1 е най-използваното, а 4 е най-малко използваното: Забавления; Социална медия; Четене/ Домашна работа/ Търсения; Други
7. Колко часа на ден имаш достъп до някаква развлекателна дигитална медия? – 0-2 часа; 2-4 часа; 4-6 часа; 6-8 часа; 8+ часа
8. Предимно за какво използваш дигиталните устройства? – Телевизия / Филми; Видеоигри / игри; Музика / Радио; Друго: _____
9. Колко часа на ден имаш достъп до някаква форма на социални медии чрез дигитално устройство? – 0-2 часа; 2-4 часа; 4-6 часа; 6-8 часа; 8+ часа
10. Имам профил в социалните медии: – Facebook; Twitter; Instagram; MySpace; YouTube; Друго (моля, уточни) _____; Не знам / Нямам собствен профил
11. Коя социална медия използваш основно? – Facebook; Twitter; Instagram; MySpace; YouTube; Друго (моля, уточни) _____; Не знам / Нямам собствен профил
12. Колко часа на ден използваш цифровите медии за целите на четене / домашна работа / търсене? – 0-2 часа; 2-4 часа; 4-6 часа; 6-8 часа; 8+ часа

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. Писмо до родител

Анкетно проучване на ученици от начална училищна възраст, изучавали религия: „Християнско възпитание и цифрови медии“ (Изследването е в рамките на проект ДН 05/8 Дигитални компетенции и медиа образование в предучилищна и начална училищна възраст (2016-2019)“, Фонд научни изследвания)

Уважаеми г-н/ г-жо родител (настоятник),

Информираме Ви, че класът на вашето дете е избран да участва в проучване, организирано от екипа на проект „Дигитални компетенции и медиаобразование в предучилищна и начална училищна възраст“, финансиран от Фонд научни изследвания, Министерство на образованието и науката.

Онлайн въпросникът цели да събере актуална информация за това как децата от начална училищна възраст, изучавали религия, са усвоили основни християнски ценности и какво е тяхното потребление на дигитални медии. Целта е да се проучи какво е отношението между дигитална активност и християнска възпитаност.

Въпросникът ще бъде попълнен от тях в училище или вкъщи в началото на есента и отнема около 15 минути. От отговорите няма да бъде идентифицирано нито едно дете или училище и няма да бъде съби-

рана информация по никакви деликатни въпроси.

Ще Ви бъдем благодарни, ако попълните и ни върнете формуляра за родителско разрешение, който ще намерите по-долу. Ако имате каквито и да са въпроси, моля, не се колебайте да се свържете с училището.

Благодаря Ви предварително за подкрепата.

ФОРМУЛЯР ЗА РОДИТЕЛСКО СЪГЛАСИЕ

Давам съгласието си моето дете да вземе участие в Научно проучване на ученици от начална училищна възраст, изучавали религия: Християнско възпитание и цифрови медии.

Име на детето:.....

Дата: .....

Подпис на родителя:.....

ПРИЛОЖЕНИЕ 4. Писмо до учителите

Уважаеми колеги,

Предстои учениците от начален етап, изучаващи религия, да вземат участие в анкетно проучване „Християнско възпитание и цифрови медии“ относно достъпа, употребата и въздействието на цифровите медии и възпитателните резултати на обучението по религия. Вие сте избрани да участвате и ние предварително благодарим за Вашето сътрудничество.

Проучването е част от проект „ДН 05/8 Дигитални компетенции и медиаобразование в предучилищна и начална училищна възраст“, финансиран от Фонд научни изследвания, Министерство на образованието и науката. Целта на предстоящата по проекта анкета е да се проучи какво е отношението между дигитална активност и християнска възпитаност. Молим за Вашето съдействие за попълването на въпросниците онлайн от учениците, изучаващи религия. Проучването се провежда от септември до ноември 2019 и отнема около 20 минути за попълване.

Училищата са доста натоварени организации и се полагат всички усилия да има най-малко препятствия пред провеждането на това проучване. Вашето време и подкрепа се ценят високо.

(Endnotes)

1. Joanna Brenner, “Pew Internet: Teens,” May 21, 2012, <<http://pewinternet.org/Commentary/2012/April/Pew-Internet-Teens.aspx>>
2. Mary Madden et al., “Teens and Technology 2013“, March 13, 2013, <<http://pewinternet.org/Reports/2013/Teens-and-Tech.aspx>>
3. респодѐнт – лице или организация, от което изследовател търси всякакъв вид информация за нуждите на маркетингово изследване. Терминът се отнася до всички случаи, когато трябва да се получи информация; чрез интервюиране; чрез изпращане на въпросници по поща; чрез въпросници за самопопълване (дневници); чрез механично или... електронно оборудване (запис); чрез наблюдение и всеки друг метод с помощта, на който източника на информация може да бъде записан или проследен по друг начин. Лазаров, Ю. Тълковен речник. Издателство Ciela, София, 2012.
4. Creative Research Systems, “Sample Size Calculator,” <<http://www.surveysystem.com/sscalc.htm>>
5. Формулярът е достъпен на <<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdNpXJw6MeErrKCHD5N2n5F29c63PTLcouMNHb4ys9huXsNpg/viewform?vc=0&c=0&w=1>>
6. Brenner, J. Pew Internet: Teens. May 21, 2012, <<http://pewinternet.org/Commentary/2012/April/Pew-Internet-Teens.aspx>>
7. Формулярът е достъпен на <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScinyeWz3m3y0c9VGsSHGah_Dn8HKtxAXdswQdMwW4orWT-w/viewform?vc=0&c=0&w=1>
8. Dixon, M. J. Digital media use and adolescent Christian formation: a correlation study. The Southern Baptist Theological Seminary, Louisville, 2014. <<https://digital.library.sbts.edu/handle/10392/4854>>